5-18
97/1907

ითხვის გამავრც. საზოგად. გამოც. № 80.

ილია ჭავჭავაძის

რჩეული ლექსები

1837 — 1907.

ტყემ მოისხა ფოთოლი
ადგერ მერცხალი ჩამოვიდა:
ბალში ვაჭი ობოლი
მეჯის ლხენითა სტკბირის.
აყვავებულა მდელო,
აყვავებულან მთები:
მაძღარნ საყვარელნ,
შენ როსდა აყვავდები?

თ ფ ი ლ ი ს ი
სტამბა „იდეალი“ (მ. ღ. კიკნაძისა), ნიკოლ. ქუჩა № 6.
1907

გამოც. ნ.-კით. საზოგად. მიენ ფულსოდ დასაბრუნებლად ილია ჭავჭავაძის დასაფლ. ფულს.

1837 — 1907

ილია ჭავჭავაძე.

დაიბადა 1837 წ., 27 ოქტომბერს, ს. ყვარელში (კახეთი). სწავლა-განათლება მიიღო პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე; მეოთხე კურსზე იყო, რომ თავი დაანება უნივერსიტეტს სტუდენტთა არეულობის გამო (1861 წ.). 1864 წ. მთავრობა რომ საგლეხო რეფორმებს შეუდგა საქართველოში, ი. ჭავჭავაძე გაგზავნილ იქმნა განსაკუთრებულ მინდობილებათა მოხელეთ ქუთაისის გენ.-გუბერნატორთან გლეხებისა და ბატონების ურთიერთობის გამოსაკვლევად. 1867—68 წ. იყო მომრიგებელ შუამავლად დუშეთის მაზრაში, შემდეგ მომრიგებელ მოსამართლედ იქვე 1874 წლამდის. მერე სახელმწიფო სამსახურს თავი დაანება და გადმოვიდა ტფილისში სადაც მალე დაიკავა სათ.-აზნ. ბანკის თავმჯდომარის ადგილი. 18 წ. სიკვდილამდის ილია ჭავჭავაძე თავმჯდომარე იყო წ.-კ. საზოგადოებისა.

მწერლობა ი. ჭავჭავაძემ დაიწყო 1857 წ., როდესაც «ცისკარში» დაიბეჭდა მისი რამდენიმე პატარა ლექსი. შემდეგ მისი ნაწერები იბეჭდებოდა «საქართველოს მოამბეში», «დროებაში», «კრებულში», «ივერიაში», «მოამბეში», მის კალამს ეკუთვნის პოემები: სურათი ყაჩაღის ცხოვრებიდან», «აჩრდილი», «დიმიტრი თავდადებული», «განდეგილი» და «დედა და შვილი»; მოთხრობები: «კაცია-ადამიანი» «გლახის ნაამბობი», «სცენები გლეხების განთავისუფლების პირველ დროიდან», «მგზავრის წერილები», «ოთარაანთ ქვრივი» და სხ.; ლექსები და პუბლიცისტური, საპოლიტიკო, საპედაგოგიო და კრიტიკული წერილები

ი. ჭავჭავაძის ნიჭი ყველაზე უფრო სჩანს მის მოთხრობებში: «კაცია-ადამიანი»-ს და «ოთარანთ ქვრივის»-თანა მეცხრამეტე საუკუნეში ჩვენს ბელეტრისტიკას არაფერი შეუქნია. პოემებში საუკეთესოა «განდეგილი» და «ყაჩაღის ცხოვრებიდან». მისი საუკეთესო ლექსებია — ელეგიური, ეროვნული და სატრულის შინაარსისა.

Բան ասողները (էջ 7)

Հայրիկն է? (էջ 14)

Ցավ (էջ 23)

Ճոճաղ. մանուկների (էջ 28)

Գիշերային ... (էջ 30)

Հին տարին ... (էջ 31)

Գրքերին տուն ... (էջ 55)

Գեղեցիկ գրքերիդ (էջ 66)

Հեքիաթ (էջ 73)

Ձյուն, ձյուն ... (էջ 276)

Թռչունների դեմ (էջ 295)

«Գրքերս», գրամեքենագրված մատենագրություն

ქართლის დედას

„აწმყო, შობილი წარსულისაგან,
არის მშობელი მომავალისა.“
ლეიბნიცი.

ქართლის დედაო! ძუძუ ქართველისა
უწინ მამულსა უზრდიდა შვილსა;
დედის ნანასთან ქვითინი მთისა
მას უმზადებდა მომავალ გმირსა...
გაჰქრა ის დროცა!... დიდმა ნაღველმა,
კირთების ქვეშე დაჩაგრულ ბედმა,
სრულად მოგიკლა სიცოცხლის ძალა,
თვით შენი შვილიც ჩრდილად შესცვალა.
მითხარ, — სადღაა მამა-პაპური
მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური,
სახელისათვის ამაყი თრთოლა,
მამულის მტერთან მედგარი ბრძოლა?
მას ნულარ ვ[illegible]ირით, რაც დამარხულა,
რაც უწ[illegible]ალოს დროთ ხელით დანთქმულა,
მოვიკლათ წარსულ დროებზედ დარდი...
ჩვენ უნდა ვსდიოთ ეხლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,
ჩვენ უნდა მივცეთ მომავალი ხალხს. .
აქ არის, დედავ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმრთო ვალი!
აღზარდე შვილი, მიეც ძალა სულს,
საზრდოდ ხმაროობდე ქრისტესა მცნებას,

შთააგონებდე კაცთა სიყვარულს,
ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას, —
რომ სიკეთისთვის გული უთრთოდეს
და მომავლისთვის ბედთანა ბრძოდეს...
მენდე, მიიღებს ნერგს შენგან დარგულს
და მოგვცემს ნაყოფს ვით კაცი კაცურს.
დედავ! ისმინე ქართვლის ვედრება:
ისე აღზარდე შენ შვილის სული,
რომ წინ გაუძღვეს ჭეშმარიტება,
უკან ჰრჩეს კვალი განათლებული.

ელეგია.

მკრთალი ნათელი სავსე მთვარისა
მშობელს ქვეყანას ზედ მოჰფენოდა
და თეთრი ზოლი შორის მთებისა
ლაჟვარდ სივრცეში დაინთქმებოდა.

*
* *

არსაიდამ ხმა, არსით ძახილი!!...
მშობელი შობილს არრას მეტყოდა,
ზოგჯერ-კი ტანჯვით ამოძახილი
ქართვლის ძილშია კვნესა ისმოდა!

*
* *

ვიდექ მარტოკა... და მთების ჩრდილი
კვლავ ჩემ ქვეყნის ძილს ეალერსება,
ოხ, ღმერთო ჩემო! სულ ძილი, ძილი,
როსღა გველირსოს ჩვენ გაღვიძება?!...

ᲰᲝᲔᲢᲘ.

მისთვის არ ვმღერ, რომ ვიმღეროო,
ვით ფრინველმა გარეგანმა;
არა მარტო ტკბილ ხმათათვის
გამომგზავნა ქვეყნად ცამა.

*
* *

მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მიწიერი ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარვუძღვე წინა ერსა.

*
* *

დიდის ღმერთის საკურთხველის
მისთვის ღვივის ცეცხლი გულში,
რომ ერისა მოძმედ ვიყო
ᲭᲛᲣᲜᲕᲐᲡᲐ და სიხარულში;

*
* *

ერის წყლული მაჩნდეს წყლულად,
მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამედაგოს მტკიცე გული...

*
* *

მაშინ ციდამ ნაპერწკალი,
თუ აღმიფეთქს გულში ცეცხლსა,
მაშინ ვიმღერ მხოლოდ მაშინ
მოვწმენდ ერსაც ტანჯვის ცრემლსა!

მ უ შ ა.

I

გოლვიან დღესა ტფილისშია შუა ბაზრისკენ
მე ჩამივლია ... ჩემო მუშავ, მინახვიხარ შენ
კედელთან მწოლი, მხურვალე მზე ზედ დაგყურებდა,
ჩუმი ღიღინი შენი ხშირად გულს მიწყლულებდა.
ნაღვლიან ხმაში სულ ისმოდა შენი ცხოვრება,
დღიურ ლუკმისთვის ტანჯვა, შრომა და მწუხარება.
ვინა ხარ შენა, ჩემო ძმაო? სიდამ მოსულხარ?
ბატონის მათრახს ვერ გაუძელ, გამოქცეულხარ,
მოშორებულხარ ჯალაბობას, შენსა სახლ-კარსა,
მინდორს მამეულს და შეჩვეულს მიწასა, წყალსა?
თუ უნებლიედ გადმოგტყორცნა მუხთალმა ბედმა,
ან მოგიტაცა სხვა კაცზედა მაცდურ იმედმა?
აქ სად მოსულხარ?.. რაც დაჰკარგე და რაც დასტოვე,
მის მაგიერი ტფილისშია აბა რა ჰპოვე?...

II

აი ტვირთ ქვეშე მოკაკულხარ, საბრალოვ, შენა!
ოფლი წურწურით პატიოსან შუბლით გეღვრება,
შეგუბებულის სულის ისმის დაღლილი ქშენა,
მიხვალ, საწყალო, ტომარის ქვეშ მუხლთ გეკეცება!...
ვინ შეგიბრალებს?... აგერ მოჰქრის დიდ-კაცის დრო-
შენს პირდაპირა იგი მორბის დაუდევნელად, [შკა,
აგერ წამოგწვდა, დაგეჯახა, — და, როგორც კოკა,

შენ— კერძო ღვთისა-არ დაგინდო დასამსხვრეველად.
შენ გარდიქეცი ტომარითურთ და გამვლელ ხალხმა
მაგ შენ ყოფაზედ იწყო უგრძნოთ მაღლა ხარხარი....
რასაც მაშინ ჰგრძნობდი, ყოველი სთქვა მწუხარმა
თვალმა :
შენს დუმილშია იყო ღვთისა რისხვისა ზარი!
იმავ დუმილით მიხველ, წევა დაუწყე ტვირთსა,
ძარღვნი გალ ურჯდნენ შენსსახეზედ, თითქოსკდებიან
სწევ, ვერ ეწევი—გეკარგება შენ საზრდო დღისა...
ხალხი გიყურებს—და არავინ არა გშველიან!...

III

აჰა, მიხვედი, მიუტანე ტვირთი პატრონსა,
რუსულ ფარაჯის კალთით შუბლზე იწმენდავ ოფლსა,
განივრაკ იძვრის დიდი მკერდი სიგრილეშია,—
იცდი, საწყალო!—შენი ლუკმა იმის ხელშია!...
ხშირად ამ ლუკმის მთლად მოცემაც იმას შენთვის
ჰშურს,
ხშირად ფასს გიკლებს, შიშველს, მშიერს, მწყურვალს,
უბედურს....
„ნუ მიტეხ ლუკმას,—ეუბნები,—ღმერთსაც შეხედე!..
მე ეგე ლუკმა პირუტყვსავით ზიდვით ვიყიდე“.
შენ უღონო ხარ.... და უღონოს კაცი იბრიყვებს,
მდიდარს მეტს მისცემს, შენ კი გროშზედ შეგევაჭრება,
ვისაც არ უჭირს, მას გააძღობს,—და შენ კი გიკლებს,
შენ, რომელსაცა ერთის გროშით დღე გემატება.
ეგრედ დასჯილი უსამართლოდ ბევრჯერ წამოხვალ

და, თუ დალამდა, თავთ დაიდებ ერთგულ კურტანსა
და სადმე ქვებზედ მიეგდები იმ ფიქრით, რომ ხვალ
ისევ ამ რიგად განაგრძელებ ულმრთო შრომასა.

IV

შენს სიცოცხლესა დაალამებ ესრეთს შრომაში,
კაცი კაცურად ვერ იცხოვრებ ვერც ერთსა დღესა...
მერე, ვინ იცის, რომელ ქოხში, რომელ სარდაფში
დაუწყებ ბრძოლას სასიკვდილოდ მოსულსა სენსა.
მარტო ეგდები და ლეიბად გექმნება ნამჯა
და სახურავად, თუ კი მოგყვა, რუსის ფარაჯა!...
მარტო იცოცხლებ და მარტოცა, ძმაო, მოჰკვდები!
ჯალაბი შენი ვერ დაგასხამს მდუღარე ცრემლსა,
ვერ დაგტირებენ საბრალონი შენი შვილები,
ამაოდ მათკენ სიკვდილის ჟამს გაიწვდი ხელსა.
მოჰკვდები და მსწრაფლ ჩაგჭედავენ საკაცეშია,
უცრემლოდ, ძმაო, ჩაგიშვებენ სამარეშია!
ეგრედ უბრალოდ გაფუჭდები,—და ჩვენ ხსოვნასა,
არაფერი არ მოაგონებს შენს „აქ“ ყოფნასა.

მწუხარება.

ქვეყანაზედ და ზეცაზედა იყო დუმილი,
მოლხენით იყვნენ უდარდელნი მთიები ცისა...
და მე კი მკლავდა მწუხარების წყლულთა ტკივილი,
შიგ გულში მედცა სასიკვდილო გესლი სევდისა.

*
* *

სული მიგუბდა, გული მტეხდი ტკივილით, (*)ან-
[ჯვით,
თითქო ჩემ გვამსა ზედ გადესხა ნავთი მდულარე,
ძარღვნი სკდებოდნენ საშინელის წვითა და დაგვით,
ტვინი მეწოდა, გესლი მწვეთდა თვალთაგან მწარე.

*
* *

ესე უწყალოთ გაწირული და დაშთომილი
ვეგდე მარტოკა უცხო ცის ქვეშ დიდ კლდისა პირსა,
ქვეყანაზედ და ზეცაზედ კი იყო დუმილი,
მოლხენით იყვნენ უდარდელნი მთიები ცისა!...

ი ა ნ ი ჩ ა რ ი.

აგერ რაზმიდამ ისკუპა ყარაბაღულმა მერანმა,
შორსა გაჰფანტა თრთოლით ხმა მისმა რახტისა ჟღე-
[რამა...
მიჰქრის, მიჰფრინავს, მიჭექავს უკან მისდევს მტვრი-
[სა ბუქი,
მასზედ ჰზის ივერიელი ჭაბუკი ვინმე ჩაუქი.
აგერ უეცრად რაღაცამ ჰაერში გაიკრიალა,
თურმე მან თოფი თავისი შეაგდო, შეატრიალა,
მერე ლამაზად ხან მარცხნივ, ხან მარჯვნივ გად-
მოწვებოდა,
ხან ცხენიდამა ჰხტებოდა, ხან ზედვე შეჰფრინდებოდა.
შვენოდა იგი ჭაბუკი ცხენზედა ვით ალვა რგული,
მაგრამ მე მის მჭვრეტელს ნაღვლით ამერია სული,
[გული...

ვსთქვი თუ ვისთვის შენ კისკასობ, ვისთვის იჩენ
სიმარდესა?
შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამღუპველს ოსმა-
ლეთსა?
შენ სიმარდეს, სიჩაუქეს ქართლი შენი არ დაჰყურებს,
მეფე შენი თავის ქებით ჭაბუკს გულს არ გიხალი-
სებს!...

უსულდგმულო ცხოვრება

უსულდგმულო ცხოვრება
ცის ნიჭად ნუ გგონია,
იგი მიწის ყოფილა,
რასაც ბოლო ჰქონია!

*
* *

ცხოვრებას აცისკროვნებს
სული საქმით მეტყველი
და ის უბოლო არის,
ვით სულის შთამბერველი.

*
* *

ნეტა ვინც კარგის საქმით
აღნიშნავს თავის დროსა!
ის აქავ ეწაფება
უკვდავების წყაროსა!...

მას აქეთ, რაკი შენდამი

მას აქეთ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული,
ჰოი, მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შვება!
შენს ძარღვის ცემას მე ყურს ვუგდებ სულ-განა-
ბული,
ღამე თენდება ეგრედ ჩემი და დღე ღამდება,
დაჟინებითა ფიქრი ფიქრზედ მოდის, გროვდება.
გრძნობა გრძობაზედ შეუპოვრად იძვრის ჩემს გულში,
და მე არ ვჩივი, — მიხარიან, რომ ეგრედ შვრება
ჩემი ცხოვრება შენსა ფიქრში, შენს სიყვარულში.
მაგრამ, მამულო, ჩემი ტანჯვა მხოლოდ ის არი,
ის არის მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო,
რომ შენს მიწაზედ, ამდენ ხალხში კაცი არ არი,
რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი განვუზიარო!

გუთნის დედა

„გადი-გამოდი, გუთანო,
ღირღიტავ, ბანი უთხარო.“

ერთს ბედ ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ,
წილად გვარგუნეს შავი მიწა ჩვენ.
ერთგულად ვჭიმოთ ჭაპანი ჩვენი,
უსიხარულოდ დავლიოთ დღენი,
ბელტი ბელტზედა გადმოვაწვინოთ
და შრომის ოფლი მიწას ვაწვიმოთ.
ნუ დამიღონდი!... შენი ულელი

ჩემს უღელზედა არ არის ძნელი:
მეც შენებრ მიწას დავყურებ თვალით,
რადგანაც ზეცა წამართვეს ძალით;
შენებრ მეც მელის მიწა ვით მსხვერპლსა
სიკვდილის შემდეგ დასავიწყელსა.
შენ პირუტყვი ხარ და მე მეტყველი?!..
ეგ, ჩემო ლაბავ, ნუ შეგშურდება...
რად მინდა ხმალი, თუნდ იყოს მჭრელი,
თუ სიმართლისთვის დამიჩლუნგდება?
აბა რას გვარგებს ჩვენ ის გუთანი,
რომე აჩეჩოს მარტო მიწანი
და არ მოსთხრიდეს ძირით იმ ბალახს,
რომელიც უშლის თესლსა ამოსვლას?
მე ჩემის ჭირის, ჩემის წუხილის,
ჩემის კაცობის გულის დუღილის
სიტყვანი გულში მებადებიან,
მაგრამ გულშივე უხმოდ ჰკვდებიან.
  შენ ვერ გაიგებ მეტყველის ტანჯვას,
როცა სიტყვასა მართალს გულში ჰკლავს!...
აქ მენდე, ლაბავ, ჩემი უღელი
შენს უღელზედა უფროა ძნელი.
მაშ რა გაღონებს?... გასწი ჭაპანსა
და გაიტანე გუთანი ბოლოს,
ნუ უღალატებ ძველს ამხანაგსა,
ის შენ აცხოვრე, მან შენ გაცხოვროს!...

ლ ო ც ვ ა

მამაო ჩვენო, რომელიცა ხარ ცათა შინა!
მუხლ მოდრეკილი, ლბომიერი ვდგევარ შენ წინა,
არცა სიმდიდრის, არც დიდების თხოვნა არ მინდა,
არ მინდა ამით შეურაცხ-ვჰყო მე ლოცვა წმინდა...
არამედ მწყურს მე განმინათლდეს ცით ჩემი სული,
შენგან ნამცნების სიყვარულით აღმენთოს გული,
რომ მტერთათვისაც, რომელთ უნდათ გულს ლახვარი
მკრან,
გთხოვდე: „შეუნდე—არ იციან, ღმერთო, რას იქმან“!

ვ ა რ ი ქ ი

(კომუნის დამარცხების გამო).

ტვირთ მძიმეთ და მაშვრალთ მხსნელი.
დიდი დროშა დაიშალა...
კვლავ ქვეყნისა მჩაგვრ ძალამ
იგი დროშა დასცა დაბლა.

—

კვლავ ეწამა მოყვასთათვის
საოცარი იგი ერი,
კვლავ დაიდგა დიდ წამების
მან გვირგვინი მშვენიერი.

—

კვლავ ქვეყნისთვის დაიღვარა
წმინდა სისხლი წამებულის,

ბიბლიოთეკა

კვლავ დამარცხდა დიდი საქმე
ყოვლად მსხნელის სიყვარულის.

—

კვლავ ძირს დასცეს იგი მცნება,
ქვეყნის ხსნად მოვლენებული,
რომლისთვისაც თვითონ ღმერთი
იყო ტანჯულ და ჯვარცმული.

—

კვლავ შეფერხდა ისტორია,
განახლების შესდგნენ ძალნი,
და კვლავ დღესასწაულობენ
გამარჯვებულნი მტარვალნი.

*
* *

ჩემო კარგო ქვეყანავ, რაზედ მოგიწყენია!...
აწმყო თუ არა გვწყალობს, მომავალი ჩვენია,
თუმცა ძველნი დაგშორდნენ, ახალნი ხომ შენია...
მათ ახალთ აღგიდგინონ შენ დიდების დღენია,
ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

—

წვრილ-შვილნი წამოგესწრენ ნაზარდნი, გულ-მტკიცები,
მათის ზრუნვის საგანი შენ ხარ და შენ იქნები,
არ გიმტყუნებენ შენა, თუ კი მათ მიენდები,
მათის ღვაწლით შეგექმნეს სახე ბედით მთენია,
ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

მათი გული შენისა ტრფობის ფართო ბუდეა,
მათი გულთა ფიცარი შენი მტკიცე ზღუდეა...
ვერ წაბილწავს მათს გრძნობას სიმუხთლე, სიმრუდეა!
მათ თვის მკედრით შეჰმუსრონ მტერთა სიმაგრენია
ჩემო კარგო ქვენავ, მაშ რად მოგიწყენია?

ბატონ-ყმობა

(აჩრდილიდამ)

„აგერ უფალი და მისი მონა!
თრთოლით სასწორზედ ხარჯს უწონს ძნელსა
და, რა დაჰსწორდა სასწორზედ წონა,
უფალი პინას ზედ ადგამს ფეხსა.
და მით მის ხარჯსა ერთსა-ორად ჰხდის...
მონამ მწუხარედ გულს გაიღიმა,
უმწეობითა თავის ხარჯსა ჰზრდის
და საწყლის თვალთგან ცრემლმა იწვიმა.
მაგრამ ქვა არის ბატონის გული,
ვერ დაარბილებს მას შებრალება:
ვერა გაჰკურნოს მან მონის წყლული,
ვინც მონებას თვით ემორჩილება.
მონა ბედ-შავი, მონა საწყალი
სდგას, ეევედრება მის თვალი შვებას,
და გულში ჰფიქრობს: ვიშ, ჩემი ბრალი!
რით შევძლებ შვილთა ჩემთ გამოკვებას?
ვიშ, ჩემი ოფლი, მათთვის დაღვრილი,

ნაყოფი, იმა ოფლით გაზრდილი,
დღე და ღამ ჩემი უწყვეტი შრომა,
დარში, ავდარში ცის-ქვეშე დგომა,
ვაი, ვაგლახი, ჭირნახულობა,
თმენა, ცდა, სიმხნე და უძილობა
მარტო ბატონის თვალსა ახარებს
და თქვენ, ცოლ-შვილო, კი არას გარგებს.
ვაიმე ბედ-კრულს რაღა დამრჩება,
რომ გავახარო ცოლ-შვილის თვალი?...
ვინა ჰშრომობდა და ვინა ჰძღება,
ღმერთო, სად არის აქ სამართალი?!...
შენ'ში კაცისას გრძნობას არ ხედვენ,
დედას ძუძუდგან შვილსა აჰგლეჯენ,
ვინ იცის, სიდამ სად გაჰყიდიან ..
უწმინდურისა ხელითა სთხრიან
დედისა გულში უკეთესს გრძნობას,
ცოდვად უთვლიან შვილისა ტრფობას.
თუ ღმერთმა მისცა შენსა ასულსა
სილამაზე და მშვენიერება, —
მონავ ჩაგრულო, ვითამ შენს გულსა
სასიხარულოდ ეგე ექნება?!
ქალს წაგართმევენ, ქალს გაჰყიდიან,
ნამუსს მოუკვლენ შეუბრალებლად,
უბრყვილო გულში ღვარძლს ჩაასხმიან,
გახდიან ყვავილს ფეხ-ქვეშ სათრევლად.
უმანკო პირზე შენს ტურფას ქალსა

გარყვნა დაასვამს საზარო დაღსა...
მას, რაც გიყვარდა, ნახავ დაცემულს,
ნამუს წართმეულს და შეგინებულს!...
პირს უკუ იქცევ და შეძწრუნდები,
ცრემლს მოინდომებ და არ გექმნება,
წყევლით, ვაებით მას განშორდები
და ქალი შენი შენ შეგზარდება,—
და მაშინ იტყვი: ნეტავი გველად,
გველის წიწილად მე მომცემოდი,
რომ ქვეყნის ქელვად, ქვეყნის სათრევად
შენ, შვილო ჩემო, არ გამხდომოდი.
შრომისა შვილო, მძიმე უღელი
ქვეყნის ცოდვისა შენ გაწევს კისრად,
თუმცა ტვირთ-მძიმეთ შემწყნარებელი
შენის დახსნისთვის ჯვარს ეცვა ქვეყნად.
თუმცა ქვეყანას მისი მოძღვრება
დღეს მარტო სიტყვით უქმით რწმენია,
მაგრამ ცხადად ჰხმობს მის წმინდა მცნება,
რომ მყოობადი მარტო შენია.
შრომა, აწ ქვეყნად ტყვეთა პყრობილი,
მძარცველობის ქვეშ ჩარგულ-ვნებულა,
ხოლო რღვეულა მისი ბორკილი
და დასამსხვრევლად გამზადებულა.
შრომისა ახსნა — ეგ არის ტვირთი
ძლევა მოსილის ამ საუკუნის,
კაცთა ღელვისა დიდი ზვირთი
მაგ ახსნისათვის მედგრადა იბრძვის.

ველარ განუძლებს ქვეყანა ძველი
განახლებისა გრიგალის ქროლას,
ველარ განუძლებს ქვეყნის მძარცველი
ჭეშმარიტებით აღძრულსა ბრძოლას, —
და დაიმსხვრევა იგი ბორკილი
შემფერხებელი კაცთა ცხოვრების,
და ახალს ნერგზედ ახალად შობილი
ესე ქვეყანა კვლავ აყვავდების.

დედავ ღვთისაო!...

„დედავ ღვთისაო! ეს ქვეყანა შენი მხვედრია...
შენს მეოხებას ნუ მოაკლებ ამ ტანჯულს ხალხსა;
სამღრთოდ მიიღე სისხლი, რომელ ამ ხალხს ულვრია,
ჩაგრულთ სასოო, ნუ არიდებ მოწყალე თვალსა!

რაცა ტანჯულა ეს ქვეყანა, ტანჯვად ეყოფა,
მოეცი ძალი დავრდომილსა კვლავ აღდგომისა,
სახელოვანი განუახლე წარსულთ დღე ყოფა,
მამა-პაპური სული, გული მოჰმადლე შვილსა.

ძლიერო ღმერთო! შენთვის ჰბრძოდნენ ქართ-
[ვლისა ძენი,
დასაბამითვე არ იციან—რა არს მშვიდობა,
იკმარე სამღრთოდ მათ პატიჟნი და სისხლის ძღვენი,
თუ რამ შეგცოდეს, შეისყიდეს ტანჯვით შენდობა.

მოჰმადლე ქართველს ქართვლის ნდობა და სი-
[ყვარული

და აღუდგინე მშვენიერი ესე მამული!...
ჰოი სახიერო! ცისარტყელა განავლე ცასა,
რათა წარღვნისა მოლოდინი წარხოცო ხალხსა!...

მესმის, მესმის...

მესმის, მესმის სანატრელი
ხალხთ ბორკილის ხმა მტვრევისა!
სიმართლის ხმა ქვეყნადა ჰქუხს
დასათრგუნვლად ჭონებისა.

—

აღმიტაცებს ხოლმე ის ხმა
და აღმიგზნებს იმედს გულში,
ღმერთო, ღმერთო, ეს ხმა ტკბილი
გამაგონე ჩემს მამულში!